

EXCURSIONS Y CASSERAS

EN LOS ALTS PIRINEUS CATALANS

(Continuació.)

DESDE 'l puig de *Coma Trinada*, 's domina tota la Conca del Ter, desde son naixement fins á Camprodon. A Set Cases comensan los boscos de pins y abets. Es país molt trencat y escabrós. Teniam al devant las cingleras graníticas de *Gra de Fajol*; es un puig molt alt, (2700 m.) blanquíssim per sa abundancia de rocas de quartz; té la forma d' un grà de fajol. Més allá, lo coll de la *Marrana* que divideix la conca del Ter ab la de *Fresser*. Al nort-oest lo grandió puig de *Bassibés* (altitut 2850). Eixas montanyas forman un semicircol lo qual enclou la pintoresca vall de *Morens* y *Ull de Ter*. Son aspecte salvatge y grandió, ab sos pins (1) torsuts per las tormentas, sos cingles espantosos, sas clapissas (2) de imponents penyas graníticas; sas numerosas cascatas, fonts del riu Ter; sa verda vegetació de boixerica, (3) fan de *Mörens* una de las valls més admirables de nostres Pirineus.

De Camprodon á la jassa de *Mörens*, remontan sempre lo Ter, es cosa de 5 á 6 horas. De Camprodon se segueix lo camí de *Setcases*, y

(1) *Pinus uncinata*. Pi negre.

(2) Enderrochs.

(3) *Rhododendron ferrugineum*.

d'eix punt á la jassa, ab tres horetas s' hi va. Per tot se pot anar á cavall. Los aficionats á casseras y excursions qu' estiuhejan á Camprodon haurian de fer construhir aprop de la Jassa de *Morens* una barraca ó *chalet* de fusta pera poderhi passar alguns dias ab comoditat. *Morens* es lo centro de casseras d' isarts, llebras, y perdius blancas, y centro d' excursions per recorrer los Pirineus fins á *Puigmal*. (1)

* *

Després d' haber dinat, emprendre la baixada cap á la Jassa de *Morens*, nostre quartel general.

Prenguerem possessió de la gran barraca del mitj bastant espayosa pera cábrehi tots. Totas las jassas de l' alta montanya contenen, además de las barracas per cada pastor una barraca més gran ahont se reuneixen quant fá mal temps, consistint en quatre parets de pedra seca y gleba, un baix teulat de barras de pi cobert de rama y terra; un forat al cantó per lo fum y un altre més gran que serveix de porta, per lo qual se té qu' entrar tot ajupit. Per jas balechs (2) y rama de pi. A la nit no s' hi té fret, pero lo que impedeix d' aclucar l' ull son las pussas; després un s' hi acostuma, perque un hom se trova tan rendit de fadiga que no 's senten picar. He recorregut bastant los Pirineus, y en todas las barracas de pastor he trevat las mateixas pussas, pussas petites y vermellencas, que clavan una fiblada insoportable. Además d' aixó hi sol haber ratolins blancs que vos corren per la cara y 's fican per butxacas y sarrons, rosegant tot lo que trovan.

Després de descarregat lo bagatge, anarem per llenya y pel ranxo del vespre; puig que 'ls cassadors d' isarts nos arribarian afamats.

Ab Mr. Mase y don Joseph anarem á recorrer los voltants de la Jassa.

La Jassa de *Morens* no té l' importancia de la del plá de *Canmagra*. Lo bestiar que hi há perteneix al riberal de Camprodon y Setcases. Cinch pastors ab lo majoral manavan un remat de uns tres mil caps de bestiar de llana ab algunas cabras. Además, més avall de *Morens* hi há la barraca de la vacada y de l' eugassada. A l' estiu, durant lo Juliol y Agost, eixas verdas y floridas montanyas son pobladas per infinitat de remats que animan lo paisatge y donan alegría. Viuen en

(1). Los pastores de *Setcases* cuidarian del *Chalet*, y com á Suiza l' excursionista trovaria la rica llet de cabra y de vaca que tan abunda en aquella jassa.

(2) *Genista pilosa* (*deguminosa*.)

llibertat, y quant baixan, cap al 15 de Setembre, tot lo bestiar es gras y dona gust veurel.

Cap al vespre arribaren nostres cassadors. També arrivá lo remat ab sos pas ors y cans. Los convidarem y soparem tots á l' entorn d'un gran foch, puig feya fret (3 graus sobre 0). ¡Pero quina gana tothom! ¡quin bon humor! ¡quina alegría! La botella passava de má en má, y donava gust de veurer xerriar.

—Havem vist nou isarts —deya 'n Borrat— ¡los tenim als cingles de *Gra de Fajol*! ¡quina bona cassera 's prepara pera demá!.. Ne volem de quèntos de casseras!... Cada hù contava la seva, fins don Joseph que relatá altra vegada la mort de son berrat pescaire: era á l'estany de la *Podrida*; havia mort un rascló, (1) quan vegí á gran distancia un aucellás plantat sobre un roch, una cama arreplegada sota 'l ventre, inmóvil... caminá arrastrat més d'un quart pera poguer sortirli á tiro. —Lo tinch embalsamat sobre la calaxera del menjador—deya—entre 'l retrato d' Espartero y de la meva senyora... sembla qu'encara es viu...

Lo majoral suspirava per la mort trágica de la mellor euga de l'eugassada... ¿Com va ser? li preguntarem:

—No me'n parlin! fou per culpa nostra: l'altra nit, envers las tres del matí, nos despertá la cridadissa dels cans; lo bestiar s'arremolinava dintre la jassa; sentia la farúm del llop que rodava per allí prop. Sortirem, y ab nostres crits fugí, seguit pels cans y tot esporuguit s'encinglá en los cingles de *Gra de Fajol*. Los cans lladravan al peu del cingle. Lo llop havia seguit un estret relleu y arribat al cap no podia anar més allá. Un dels pastors, ab son bastó ferrat, pujá per un canal del cingle y segui lo mateix relleu que havia seguit lo llop. Eixos relleus del cingle son impracticables; únicament los isarts los recorren ab facilitat, puig es son país, y cap bestia li disputá l'herba que hi troba. Nostre pastor calsat d'esclops, trobá al principi bon accés; pero lo relleu s'anava fent estret; s'arrapava ab lo llistó (2) de la penya y causava esglay al veurel á aquella altura de cent metres, en mitj del cingle, casi tallat á pich. Al arribar ab grans travalls aprop del llop, agarrat d'una má ab lo llistó, y de l'altre amenassant lo llop ab sos crits y bastó: oh! oh! traydor! mala bestia! oh! oh! uix!...—lo qual ab lo pel erissat li reganyava ab ronchs espantosos. Allavors ve-gérem lo gran perill que corria; puig acorralat lo llop y volguent pas-

(1) Es aucell de passa semblant á la guatlla maresa.

(2) Herba llarga y resistent. Crech qu'es la *Avena montana* (gramineas).

sar havia d'anar lo pastor daltabaix tant lo pas era estret. A l'últim lo llop espantat per nostres crits y per la cridadiessa dels cans, féu un esforç pera passar donant gran sacudida al pastor lo qual tingué la sort d'apartarlo ab son bastó, y caygué lo llop daltabaix al peu del cingle. Torná lo pastor seguir lo relleu, arribá ab nosaltres encara pàlit y tremolant. L'esglay se torná alegría al véurer estirat aquell lloparro, un masclás dels gróssos. Lo volguerem portar á Set Cases per escorxarlo y captarlo (1) per los pobles; vejerem una euga alli aprop que pastorava, y sense cap reflexió li carregàrem á sobre. L'euga al sentirse lo llop á sobre y sa farúm, s'espantá, nos escapá y 's tira al mitj de la clapiassa ahont se va coll-trencar.

La lluna argentava los cims que nos rodejavan; no feya ni un alé d'ayre; eran las nou del vespre. Tots estavam rendits de fadiga y de son.. Los pastors se dirigiren á sas barracas y nosaltres també á la nostra. Hi cabiam tot just, de modo que quan forem tots aplassats y estirats, ab treballs nos podiam girar. De prompte 's feu silenci interromput solzament per los ronxets y las pussas. No 'm deixavan dormir. D. Joseph gemegava; deya que un broch de pi li foradava l'esquena. Al cap d'una hora s'aixecá tot esparverat, apretantse lo ventre ab sas mans. Volgué sortir de la barraca y peltrigava una munió de camas estiradas á son pas; s'entrebancava ab l'un y l'altre, y tothom reganyava. Fora de la barraca los cans l'abordavan y tot espantat se tornava ficar á dins... - Y aixó, D. Joseph, qué li passa? —Ay! fill meu, no me 'n parli, estich suát de congoixa... —Quina aygua mes rica, D. Joseph! Vosté no m volgué creurer y ara s'ho troba... Ha-guerem de ferli té. Lo Doctor li doná un cordial y poch-á-poch se calmá y s'adormí.

A las tres tothom estava de peus. Lo termómetro fora de la barraca marcava dos graus: estavam dins d'una boyra glacial. Prenguerem cada hú una escudellada de café bullent; s'ompliren los sarrons de provisions de boca, y las botellas de vi per tot lo dia. Cada hú 's dirigí á guardar los punts designats, passos predilectes dels isarts. Eixos passos son las colladas y puigs de las altas montanyas que 'ns rodejan. Quan tothom está apostat, los intrépits Borrát y Bellanosa 's dirigeixen al punt ahont s'han vist los isarts.

L'isart es l'animal mes lleuger que tenim en los Pirineus. Dona

(1) Escorxat lo llop, se li deixa 'l cap, s'ompla de palla, 's torna cusir la pell, se l'empala y lo portan pels pobles á captar. Sothom dona qui ous, llonganissas, ó dinés. Es la costúm.

gust veurels correr quan son escopetejats, saltant barranchs y precipicis; sembla que volan. Es un poch mes grós que una cabra. Esbelt, graciós, aixerit, ab sas curtas banyas negres reblincadas tras son cap en forma de ganxo. Son color es de pel de badell. Com las perdius blancas, se troban solzament en las mes altas regions, aprop la neu, á punts escarpats y cingleras. En general, se reuneixen en escamót de vuit ó dotze, y mentres lo remat pastura, hi ha sempre un mascle plantat al cim d' una penya que vigila. Tenen una vista y olfat molt fins; si senten un perill lo vigilant fa ab son nas una especie de xiulet y tot l' escamot fuig cap als cims, ja no 's veuen mes. Aixó vos donará una ideya de lo difícil qu' es matar un isart.

M. Mase y lo Doctor se apostaren al coll de la *Marrana*; D. Joseph y jo al puesto del *Pi tort*, aprop dels cingles de *Gra de Fajol*, no lluny del punt ahont s' havia desperyat lo llop. Atravessarem l' inmensa clapiassa del peu de las altas cingleras.

Es un espectacle grandió é imponent veurer aquell caos de grans rochs granitichs, posats ab desordre los uns sobre los altres, que cobreixen part de la vall. En tots los alts Pirineus se troban eixas clapiassas mes ó menos extensas. ¿D' ahont han vingut? Quina rahó geològica pot donarse. Podem atribuhirho als arrastres dels glacers de la época glacial? Pera mí, y es també la opinió de M. Mase, se deu atribuhir al gel del hivern ahont la temperatura de eixas regions arriba á 30 y 40 graus sota 0. En efecte, á l' estiu la neu 's fon de totes parts; l' humitat penetra la crosta granítica á gran profunditat per las esquerdas y fulls dels cingles. A l' hivern eixa aygua 's congela, y augmentant de volumen, produheix una forsa expansiva que aixeca y trosseja la massa de rocám del cingle, la qual cau á la vall y forma després de segles la desordenada clapiassa.

Eixas penyas que lo gel destaca de las altas montanyas y que las congestas portan al riu de la vall, son arrastradas per los ayguats, arrodonidas per lo róssech fins al mar.

Las pedras graníticas que arrastra l' Ter, en lo curs superior del riu son generalment del volúmen d' un y dos metres cúbichs (de Camprodon á St. Joan y Ripoll). A Vich un metre; mes avall mitj metre; á Girona sota 'l pont de Padret, com lo cap y van disminuhint per lo rossech, arrodonintse y reduhintse en palets, grava y sorra. A la resclosa del molí de Jafre ja no se 'n veu cap; no mes sorra fins á mar, y fa mils y mils anys que eix desprendiment del terreno de las montanyas arrastrat al mar se produheix!...

Una gran part de eix desordenat enderroch está clapat per extensas

y atapaidas matas de boixerica, salpicadas de flors rosas. A primers Juliol floreix la boixerica y allavors grans estensions de la verda montanya 's cobreixen de eixa hermosa flor com si fos alfombrada. Hi ha també una altra planta que crida l'atenció, es la Tóra (1), puig se troba en abundancia en los endrets humits y voras de torrents. Es planta de 5 á 15 decimetres ab una pinya de flors d'un blau hermosissim.

Seguint lo riberal, Ter amunt, se troban infininitat d'hermosas plantas que fan nostra admiració: lo lliri color de foch (2), lo magnífich ombelífera: lo coscoll (3) quals tronchs tendres avans de florit formen un ensiam exquisit.

Quina riquesa per lo botànich! sense contar eixa munió de fioletas quals vius colors son desconeguts en nostres jardins...

Tota aqueixa hermosa vegetació es coberta cásí tot l'any per la neu. La primavera, per eixas flors delicadas, comensa á mitj Juliol; alsan son hermós cálzer, sacudint lo glas de las congestas; durant sa vida efimera lo sol los besa y vivifica, se giran cap ab ell, extremeixentse per eix alé de calor y de vida, tornant prompte á esser enterradas per lo torb y la glacial congesta!...

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Seguirá.)

(1) *Aconitum Napellus* (Renonculaceas).

(2) *Lilium Pyrenaicum*.

(3) *Malopospermum Cicutarium*.

SEMPREVIVA

Quan sortia 'l sol
t' he vingut á veure
allá 'hont fa tants anys
dorms la son eterna.

Allá m' he posat
de genolls en terra
regant ab mon plor
ta llosa feresta.

Flors que hi vaig plantar
s' han desclós al véure'm,
de son cálzer bell
vessant ricas perlas.

¡Llàgrimas d' amor,
plor de las floretas
tendre com lo meu
y mut com ma pena!

Al sentir remor
han fugit lleugeras
per entre las flors
las papallonetas;

sas aletas d' or
han besat ma testa
y revoleyant
m' han dit amoretas;

y he pensat llavors
si han eixit per véure'm
tendres il·lusions
de ma juvenesa.

Benhaurats recorts
de la Amor primera
que la Mort tancá
dins ta tomba freda.

.

Quan sortia 'l sol
t' he vingut á veure.
¡Quin jorn será aquell
que hi vindré per sempre!

BONAVENTURA BASSEGODA.

EXCURSIONS Y CASSERAS

EN LOS ALTS PIRINEUS CATALANS

(Continuació.)

Lo sol era alt quan arribarem ab D. Joseph á nostre punt de parada. Lo Doctor y M. Mase ocuparen també son punt al coll de la *Marrana*, á una hora de distancia de nosaltres. Tota la matinada hi hagué quietut; no sentirem cap tiro. Lo sol s' havia begut la boyra y feya un dia espléndit. D. Joseph que havia passat mala nit comensá á fer becaynas y s' endormí del tot. Los cassadors havian tingut que dar una volta de moltas horas pera sorprendre als isarts. A las 11 sentí dos tiros molt lluny; desperto tot seguit á D. Joseph, y encara 's fregava 'ls ulls que quatre isarts nos estrompassan volant. Ni de tirar tingué temps; fou una visió... pero quin modo de correr! los vegerem atravessar la vall y pujar las canals de *Bassibés* com dimonis. Prompte los perdérem de vista. — No n' enserirém ni pocas ni gayres D. Joseph? quins cassadors de pega!... pero vosté 'n te la culpa porque dormía. — No senyor, es vosté porque no 'm despertava. Una ocasió com aqueixa no 's presentarà may més... Ah! si solzament hagués pogut tirarli!... quina alegría!... Potser ne vindrán d' altres. — Ja 'ls pot esperar; lo qu' es per avuy s' ha acabat la cassera. Lo qu' hem de fer es callar.

M. Mase y lo Doctor se juntaren ab nosaltres; dinarem, y á las tres nos dirigirem cap á la jassa.

Per aquells voltants dels punts de parada que guardavam, observà alguns aucells molt grossos que volatejavan al peu d'un cingle. Los pastors que trobarem me digueren que s'havia despenyat un polli y que 'ls voltors estiragassavan sa carcanada. Nos hi dirigirem y en efecte, era veritat, pero de voltor cap, tots havian fugit. Construhirem tot seguit una barraca, no lluny del carnús, ab branques y rama de pi per anarhi á l'espera l'endemá.

Cap al vespre tots uns tras altres, comparegueren á la jassa.

Faltava en Borrás. Tots haviam sopat; comensava á fosquejar, y tan tardar nos donava inquietut. Tirarem alguns tiros y no responia. Los pastors se dirigiren cap als cingles de *Gra de Fajol* y prompte comparegué 'n Borrás ab un isart á l'esquena. Bravo!... Ja 'n tenim un!... quina alegria tothom!..., —N' han passats quatre á la parada de *Pitort*, deya 'n Borrás; han tingut que passar per sobre dels que ocupavan lo punt. —Eram nosaltres, digué D. Joseph y... Veyent que s'anava á embolicar, diguí jo tot seguit: --Joan, res havem vist!... --Sembla impossible! tornava 'n Joan!... La cara de D. Joseph s'havia tornat de tres colors. En Ballanosa deya: jo n' he camatrencat un .. y á l'entorn del foch y traguejant tots cantavam las peripecias de la casera. Pero 'n Joan era l'héroee; com á capitá ja li tocava. S'empenyá á seguirne cinch que havian atravesat la conca del Fresser y s'havian encinglat cap á las altas cordilleras del puig del *Toro* y de la *Fossa del gegant* sobre los gorchs de Carençá. Los perseguia ab l'esperansa de poguerlos sorprendre. Caminá tot lo dia; havia agotat lo vi de sa botella; la set l'abruzava. Tot ajupit y rossegantse, amagat detras de las penyas, pogué per fi sortir á tret d'una cabra ab son cabrit; tingué la sórt de matarla y ferse passar la set, y de quina manera, li preguntárem? —Amorranime á sas mamellas, y xuclant sa llet... Nos quedarem admirats!...

*
*
*

Lo dia següent, 19, determinarem anar á dormir á la jassa dels gorchs de Carençá.

Lo Doctor M. Mase, D. Joseph y jo nos dirigirem á la barraca de branques y rama de pi que haviam construhit lo dia anterior aprop la carcanada del polli, pera posarnos á l'espera dels voltors. Feya poch rato que hi eram quan dos d'ells se posaren al cim del cingle, slayrant, sens dubte, algun perill. Prompte 's llensaren sobre 'l carnús.

No tardaren á venirne quatre més. Donava gust al veurels estiragonyar la carcanada. M. Mase y D. Joseph tiraren en mitj d' aquell esparpill, y sortirem corrents de la barraca. Ne trobarem un d' estirat y dos de ferits que acabarem de matar á culatadas.

Lo voltor dels Pirineus es una de las aus carniceras mes grossas; iguala per son tamany á la gran áliga. Son coll es enterament desplomat.

Donarem los tres voltors als pastors que digueren los posarian á l' olla y 'n farien festa major. Bon profit los hi fassi.

Seguirem riu amunt y á las deu arribarem á sas fonts, al peu de *Bassibés*, ahont dinarem. Las fonts del Ter son abundantissimas; la temperatura de sas ayguas es de $2\frac{1}{2}$ gr. centigr. sobre 0; es l' aygua més freda de todas las fonts d' aquellas montanyas fins á *Puigmal*. Després d' haver dinat emprengürem l' acensió del puig de *Bassibés*, que te 2850 m. d' altitut (1). Atravessarem una gran congesta y á las 12 arribavam al cim (term. 1 gr. sota 0). Panorama admirable: Lo *Rosselló*, la *Cerdanya*, *Conflent*, lo golf de *Rosas* y de *Lyó*, lo *Canigó*, l' *Ampurdá*, *Monseny*, *Montserrat*, las montanyas nevadas del *Capcir*...

De cop nos embolicá una boyra glacial apretada per un vent geliu que 'ns penetrava als ossos. Dins la boyra lo termómetro baixá á tres graus sota zero. Baixarem depressa cap al riberal de *Carençá*. Arribarem á la jassa aprop dels gorchs á las quatre de la tarde.

En nostres Pirineus catalans los gorchs de *Carençá* tenen molta fama per sas singulars llegendas y per esser en ells que se congrian las tempestats y pedregadas que assolan nostras comarcas. Los pastors las contemplan ab admiració y respecte. Ab lo color de sas ayguas coneixen si ha de fer bon temps ó mal temps; y molts d' ells creuen encara que quan brama la tempestat ab sa pedregada y trons espantosos, es que las bruixas ballan una farandola descabellada á l' entorn dels gorchs, rodejadas de llamps. Son situats casi al cim de la montanya y de élls surt la ribera de *Carençá* que se junta ab lo *Tet* á *Fontpedrosa* (*Cerdanya* francesa). No n' hi ha mes que dos que siguin veraders llachs, los dos mes elevats: lo mes alt se troba á 2750 m.; los demás son estanyols. Lo segon gorch, situat á 50 m. mes avall del primer, es lo mes gran; te forma circular y de gran fondaria. Son diámetro es de 50 á 70 metres, es conegut per lo gorch de las truitas. L' aspecte fantástich de eixos gorchs, rodejats de grans penyas, en

(1) Eixas altituts son donadas, aproximativament, per mon barómetro aneroyde, que portava á la butxaca.

mitj d' un país selvatge y desert, ab sas ayguas quietas, d' un blau fosch, inspiran certa tristesa; y 's comprén alló de las bruixas ballant á l' entorn d' élls en mitj de trons y llamps.

Dins las ayguas crestallinas del segon gorch, vegerem abundancia de truitas que saltavan á sobre l' aygua. N' hi havia de molt grossas. La truita, per son gust, es lo peix de riu més sabrós que tenim en nostras riberas del Pirineu. La carn es rosada com la del salmó y forta com la del llobarro de mar, al qual te similitat.

Arribaren los companys portant un isart y tres perdius blancas. Parárem enfilas y singlons pera la nit. A las tres del matí llevarem los filats, prenguerem un quintá de truitas. Quina paellada ferem! Tothom se cansá de menjarne; los pastors tingueren recapte pera molts dias.

c. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Acabará).

AL HONORABLE MESTRE

EN MANEL MILÁ Y FONTANALS

(PARÁFRASIS) (1)

I.

Planyeuvos oh poetes, lo vostre espill;
lo mestre de més válua, ja no 'l teniu;
l' arbre de forta soca caygué y morí.

II.

Al lloch de sa naixensa y en mitx l' estiu
quan la diada es llarga, curta la nit,
s' envolá la seva ánima, al paradís.

III.

¡Ay! ¡de la sort dels homens qui 'n sab la fi!
si la tempesta fera se sent bronzir
lo roure de més sava cau á l' abím.

IV.

Sonaren las campanes ab so molt trist,
ben pochs l' acompanyaren feels amichs
que escampat tots s' havian per valls y cims,

V.

Hermosa Vilafranca te 'ns pot gaudir
sort y dissort tingueres, ton digne fill
lo benvolgut dels altres jau en ton sí.

(1) Llegida en la vetllada necrológica que li dedicá l' Ateneo Barcelonés.

VI.

Qué 'n sabia de coses del temps antich
lays y gestes de guerra, cansons de nin,
rondalles y follies sens may desdir.

VII.

Predicá la bellesa ab bell estil;
Bona falta que feya, lluytá ab delit
sí guanyá la victoria mireuho ací.

VIII.

També en la ciencia gaya, fort y subtil
afora 'l conegueren més que ací dins
hont no suran los sabis si son humils.

IX.

Aymador de les lletres un gran jardí
ne comensá anys enrera, y als vinticinch
mirantne la florida, content morí.

X.

No atresorá riqueses, mes fou molt rich,
les joyes casulanes, l' amor tranquil,
li serviren de palles per fer lo niu.

XI.

Enlayrada la pensa; lo cor senzill,
la forma gegantina; los fets de nin;
y totes ses paraules or del mes fi.

XII.

Are, ben lluny trobantse de sa rahil,
llors que may se mustigan dú al paradís;
y raigs de claror llensa son esperit.

XIII.

Planyeuvos! oh poetes! lo vostre espill,
lo mestre de més válua, ja no 'l teniu;
l' arbre de forta soca caygué y morí.

MELCIOR DE PALAU.

CATALANISME

TRADUCCIÓ DE MANUEL MILÁ Y FONTANALS

¿Perqué no nasquí en los días
de las glorias catalanas
quan la parla llemosina
del poder y amor fou parla?

Entelát ne quedá 'l brill
de la lira d' Occitania;
marcida la viola d' or
trencada l' áurea cigala.

Cessaren ja los cants vells
de fê, d' amors, de batallas,
en los palaus dels senyors
y dels pobles en las plassas.

ja no mes *lays* ni *tenzons*
dels que foren reys de l' arpa
y las planas resseguian
voltats de jolius gentadas.

Finiren las Corts d' amor
en que sols l' enginy regnaba;
de llor ja may pus coronas
en las testas inspiradas.

Del saber lo noble ceptre
que 'l catalá fer portava,
caygué també de sa destra
al olvidarse sa parla.

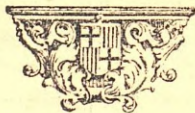
Mes la remor del torrent
que 'l vell alzinar amaga
y sas ayguas precipita
entre penyas espadadas;

La senzilla cantarella
de feréstega balada;
lo trentoll del rústech bres
que tantost sona com calla;

Lo gay y festiu repich
de bronzidoras campanas
en la llengua llemosina
sempre 'm parlarán á l'ànima.

GAYETÁ VIDAL.

29 de Maig de 1885.

EXCURSIONS Y CASSERAS

EN LOS ALTS PIRINEUS CATALANS

(Acabament)

ESPRÉS d' haver esmorsat, lo dia 20 d' Agost, nos dirigirem al cim de la *coma dels gorchs* (2900 m. d' altitut), frontera y línea divisoria de las ayguas de la *Tet* y del *Fresser* ó ribera de Nuria.

Al fons de la vall, desde 'l punt nomenat *Las set Creus*, vegerem lo Santuari de Nuria. Tots nos agenollàrem, y barretina en má, recitárem la *Salve Regina*, y saludàrem la reyna de nostras montanyas ab una descarga general de nostres fusells.

Lo santuari de Nuria, ab sa petita vali, vist del cim de las altas montanyas que 'l rodejan, sembla un pessebre. Los pelegrins de la *Cerdanya* espanyola y francesa, los del *Conflent*, *Vallespir* y *Camprodon*, per arribar á Nuria tenen que pujar al cim d'eixas elevadas crestas pera baixar despres al santuari. Donchs, al descobrir la capella tothom s' agenolla y diu la *Salve*. Aixís com la Verge de Montserrat es la reyna del plá, la Mare de Deu de Nuria es la reyna de nostras montanyas. Durant Juliol y Agost, un numerós romiatge no s' hi acaba may. L' altitut del Santuari es de 2000 m. Cap al 20 de Juny puja la professó de Caralps y ab ella acudeixen las comitivas de pelegrins. Durant dos mesos la gentil vall ressona de las pregarias y cantarellas; tot es alegría y animació. Arribant al Septiembre la neu y las glassadas fan sa aparició. Los pelegrins ja no venen. Lo 15 de Septiembre tancan

la capella ab las estancias del Santuari y la professó se 'n torna á Caralps. Lo silenci y la soletat reemplassin l' animació; lo vent y lo torb amontonan la neu sobre la vall y lo Santuari queda enterrat durant vuit mesos per la congesta.

*
*
*

Al cim de la Coma dels Gorchs lo termómetro marcava 2 g. sota 0. Lo nas, cara y clatell de D. Joseph se comensen á pelar; s' hi sent tal coissó que no pot seguir fins á Puigmal; lo dirigim, ab los bagatges, al Santuari pera descansar y posarse compresas d' aygua fresca.

Seguirem la alta cordillera fronterissa, cap al coll de *Noufonts*, cap á la collada de *Fenestrellas* ahont dinárem, aprop las fonts del *Segre*; y á las duas de la tarde arribárem al cim de *Puigmal*, 2909 metres d' altitut. Es lo gegant de nostras montanyas, se veu de tot Catalunya. A son peu la hermosa *Cerdanya*, lo riberal del *Segre* cap á l' *Urgell*, las montanyas d' *Andorra*, d' *Arán*, de l' *Hospitalet*, *Capcir*, *Ariège*, etc., etc., panorama admirable! Lo cim de *Puigmal* no te cap mica de vegetació; es tot pelat; no mes alguna mata de ginebró... Lo ginebró (1) es l' únich matoll que viu á las mes altas regions. Quan la vegetació desapareix, que no 's troba ni una herba, en mitj del rocám de granit viu lo raquitich ginebró, desarrelat, aplastat pels frets y la neu.

Eran las 3 de la tarde, marcava 'l termómetro 3 graus sota 0. A eixa altitut se nota la rarefacció y depressió del ayre per la set y alteració del pols, lo qual nos batia á noranta pulsacions per minut. La xacolatera de D. Joseph, ab son esperit de vi, nos serví pera fer bullir aygua la qual bullí á 92 graus en lloch de 100. Los tiros de fusell que tirárem semblavan tiros de pistola (2). Feya un fret glacial. Emprenquerem la baixada de la montanya y arribarem á *Nuria* que ja fosquejava, morts de gana, demanant sopar. L' hostalera nos digné: no 's dona sopar fins que se surt del rosari. Anarem donchs á la capella;

(1) *Funiperus Alpina*

(2) La poca intensitat del só en las altas montanyas, s' explica per la disminució de la columna d' ayre atmosféric; per aixó disminuix la intensitat de sas vibracions. La acceleritat dels movimens respiratoris y la alteració del pols s' expliquen per la depressió de l' ayre: cada aspiració absorveix una quantitat d' oxigeno molt menor que en la plana; es precis donchs respirar ab mes freqüencia. Eixas aspiracions expliquen la angustia y la fadiga que s' experimenta en las grans alturas; ademés que activantse la respiració s' activa la circulació de la sanch en la mateixa proporció, y 'a té realment febre.

pujarem al cor, y dit lo rosari se cantaren los goigs ab acompanyament d' armonium. D. Joseph y jo estavam aprop del faristol, allargant lo cap per seguir lo cant. Un capellá nos doná un paper de solfa, y don Joseph molt sério portava 'l compás ab sa má pegant cops sobre lo paper; mirí per sobre sa espatlla y vegí que tenia la solfa de cap per avall...

Després de sopar nos donaren á cadahú una candeleta de anar á ofrir, y á retiro. Despres de quatre nits de dormir sobre bálechs y rama de pi, un llit vingué molt bé, encara que 'ls llensols raspessen l' esquena; en quan á las pussas ja no 'n feyam cás.

Al endemá eram diumenge; anarem á l' ofici á cantar al cor, sense solfa eixa vegada; dinarem d' isart rostit que per cert es molt bó, y passárem lo dia recurrent la vall. Visitárem la capella de St. Gil y 'ns ensenyaren la penya miraculosa que hi ha darrera l' altar. Es un esqueix negrench; d' un costat te una superfície llisa y llubenta com marbre produhida per la fregadissa de... las donas que volen tenir familia. Han tingut que posarhi una reixa de ferro per evitar lo gasto de la pedra la qual es, com la de darrera l' altar de la verge del Pilar de Saragossa, gastada pels petons dels creyents. Vegerem l' olla dins la qual tots los marits fican lo cap, resant un parenostre.

Los rotllos de pelegrins dinant alegrement sobre 'l gleber, lo repich de las campanas; las comitivas que arriban, altrás que marxan, las cantarellas,... tot iluminat per un sol espléndit,... quina animació!... que hermosa es la gentil vall de Nuria!

Després d' habernos despedit de la Mare de Deu, lo dilluns, á las 3 del matí empenguerem lo retorn cap á *Morens*. La boyra cobria la montanya. Al arribar al cim de la Coma dels Gorchs, comensá á tronar, pero quins trons!... En la plana un no pot formarse una ideya de lo que son los trons en eixas altas montanyas; tot retruny y la terra tremola; un tró no espera l' altre; es un terratrémol espantós. Que petit es l' home devant d' aqueixos grandiosos é imponents espectacles de la naturalesa!... qué reflexions fan fer!... Aprelavam lo pas,... pero prompte descarregá una pedregada horrorosa; gracias que caygué molt barrejada ab pluja, sino, en l' indret en que 'ns trobavam, sense cap abrích, los trossos de gel que caygueren, nos haurian estabornit. Arribarem á la barraca molls com un pop, puig que ni abrichs, ni capas no hi poden res ab tempestats semblants. Ferem gran foch y despres d' aixuts nos adormirem.

Lo dia següent, á las quatre de la tarde arribarem á la Preste y á Prats de Molló ab tres isarts, quatre perdius blancas y dos llebres.

Mon amich, D. Joseph, se va estar á casa meva alguns dias, no atrevintse á anar á Barcelona, refrescantse elatell y cara ab draps xupats d'aygua fresca; son nas inflat semblava un pebrot vermell. Prescindint d'eixas petitas contrarietats estava entussiasmat de sa excursió, lo mateix que M. Mase y lo Doctor Bernis, y tots disposats pera tornarhi l'estiu vinent, ab l'ajuda de Deu.

Avans d'acabar ma narració crech será bó donar alguns consells als excursionistas.

L'equipament del excursionista, en sas expedicions en las altas montanyas, per alguns dias, segons lo que l'experiencia m'ha demostrat, deu ser, además de lo indicat en aquesta relació, un trajo de llana de mitj temps, dos armillas de flanela, tres parells de mitjons de cotó, un ó dos parells d'espardenyas; un mirallet, sabó, fil y agulla, dos toballons, quatre mocaders de fil. Un termómetro, un barómetro aneroide de butxaca: uns gemelos ó ulleras de marina dins son estuix, ab sa corretja; un sòlit bastó ab punta de ferro; una capa de burat ab mànigas y caputxa.

A 2000 metres d'altitut, un comensa á patir de set; l'aygua y lo vi son massa frets pera ferla passar. Aconsello de fer cada dia café ben sucrat y omplirne cada hù sa botella de vidre ficada ab son estuix de cuyro, y penjada ab son cordó al costat de la botella del vi. Lo café glassat es deliciós y ab dos glops que se'n beguin, passa la set, s'entent fora dels ápts en los quals se te que beurer vi sense aygua; aconsello de no beurer may aygua.

Lo calsat per l'excursionista es cosa molt essencial, puig que de lo calsat dependeix lo bó ó mal eixit de la expedició. Per aixó te que portar sabatas y espardenyas; las sabatas s'han d'haver portat algunes vegadas per no fer mal; se deuen untar cada dia ab seu y han de ser ferradas ab claus per no relliscar.

L'excursionista deu portar sobre d'ell lo mes precís, sense anar carregat, puig que tot lo demás s'entrega al bagatger.

Aconsello al excursionista evitar lo dormir en las barracas de las jassas. Deuen provehirse d'una tenda de campanya que 's pára allá ahont se vol. No faltan bálechs y rama de pí pera fer jas; embolicat ab la cuberta de llana 's dorm molt bé y ab netedat.

Los excursionistas per joves é intrépits que siguin deuen ferse seguir un ó dos matxos, pera portar son bagatge, y en cas de ferse mal, poguer anar á caball. Lo matxo es la cabalcadura á propósit per anar á las malas terras; passa per tot. Héus aquí la prova:

Avans d'arribar á la *Coma dels gorchs de Carença*, ferem una pu-

jada que 'n diuen *Estira pits*. Anava jo á caball, y al passar en un pas estret, sobre d' un precipi, volgui baixar de caball. — No baixi, me digué 'l guia. — Pero home! lo matxo 's despenyarà. — No tingui por: es pas tant bestia per despenyarse, estima tant la vida com vosté...

Aixó sols donará una ideya de los segurs que van los matxos en pays de montanyas, y de la confiansa que inspiran á la gent de la terra.

No hi ha res tant bó per la salut que lo viurer cinch ó sis dias á 2500 metres d' altitut, en milj d' un ayre pur y saturat de las emanacions rehinosas dels boscos de pins. L' exercici, la gana, l' ayre, fortifiquen la naturalesa de tal manera que 'l Dr. Bernis nos deya que sis dias en la alta montanya equivalia á arregar una provisió de salut á lo menys per sis anys. Aconsello donchs á mos consocis excursionistas de Barcelona, vagin á recorrer nostres Pirineus catalans; es excursió que 'ls hi agradará.

c. BOSCH DE LA TRINXERIA.

VISIÓ

Ma finestra y la finestra
de la meva dolça amor;
es'án l' una enfront de l' altra
com dos nius cercats de flors.

La d' ella resta tancada
y solitaria fa jorns .
¿per qué l' ull no pot entrarhi
com hi entra un raig de sol?

Bellas flors que la guarnian
s' han marcidas en poch jorns;
los pardals de la teulada
n' han fugit com si 'ls fes por.

Fosca nit y tot de sopte
se mitj bada un finestró
mon esguart dintre penetra
com d' un llamp la resplandor.

De lo que he vist dins la cambra
que no n' hega esment lo mon,
de lo que he vist dins la cambra,
que no 'n deixi Déu recort!...

* * * * *

Lo vent se n' endú al passarne
com de besos la remor ;
tot de sopte y ab estrépit
s' es tancat lo finestró.

Finestra, resta tancada
eternament per ma sort,
com la gola d' una fossa
hont si está pudrint un mort!

EMILI COCA Y COLLADO

ENGABIATS

De jonchs ó de fil de ferro
una gábia tancat té
á un pobre aucellet que piula,
y es cada piulo un geméch.

Passions y mesquins afectes
una gábia fan també,
y aquells que del cel s' olvidan
hi tancan son cor ardent.

Dins de gábia tan estreta,
¿cóm s' hi pot viure content?
¿per qué no diuhen: ¿Pobre home?
los que diuhen! ¡pobre aucell?

TOMÁS AGUILÓ.

NOCTURNE

OM atrau y com acompanya lo llum de casa, quan tot d'una 'l veyeu pampallugar en negra nit entre 'l brancam! Lo cor s' aixampla, vos salta y os poseu á cantar. Tot aquell panorama al sumillo qu' entristia 'ls ulls endormiscats, quan no sobreüllia 'l cor ab alguna de sas deformitats fantásticas, desapareix Cavaller y cavall ja no veuhén més qu' aquell llumet. Abdos lo coneixen, abdos senten son encís.

Tras, tras, tras, tras... lo cavall marxa ab més dalit, lo cavaller taral-leja sa cansó favorita.

De sobte, lo cavall adressa las orelles, lo cavaller calla y ascolta. No se sent ni un mosquit.

— Semblava la veu del nen!

Ilusió! Era 'l piu piu d' un aucell qu' ha fugit d ajoch sobresaltat. Y aquell llumet encara es lluny, lluny... pero parpelleja ple de vida!

Tras, tras, tras, tras... lo cavall precipita la marxa tot ayrós. Lo cor del cavaller s' esponja y salta de content.

Atre cop lo cavaller recull brida y para orella.

— Gent que s' atansa... serán los de casa... tots venen á rebrem.

LA RENAIXENSA.—Any XV,

Ilusió! Una alenada d' ayre, qu' escarpint la cabellera dels pins, no sé que ha salmejat.

—Tornemhi, Menut!

Tras, tras, tras, tras... Pero del cim d'aquest serrat, sembla que 'l llum s' allunya. Lo cavall apreta sota una volta de sálzers que cobreix la baixada.

—Eeeep!... Xooó!... Nó, nó, osque Menut! Me creya qu' algú plorava y es l' aygua que s' escola rech avall... Uff! com se m' opri-mia 'l cor!... Bo! are 'l llum s' apaga! Potser ja no m' esperan!... Ah, no; ja 'l torno á veure. Apa, apa, Menut, qu' aviat hi serem.

Lo llum ha crescut, una gran resplandor l' envolta. Dins d'aquesta resplandor, lo cavaller ja s' hi imagina tota la familia esperantlo al entorn de la blanca taula. La sopera fuma, 'lo vidre y la plata llampegan, los nens enganyan la son obrint los ulls tan com poden, la mare ascolta del indret d' afora mitj tombada á la finestra, la cambrera cabussa á peu dret á dos dits de la propia sombra que 'n la paret son cos estampa. Fins lo solemne trich trach del gran relloj de caixa, creu sentir lo cavaller.

Tras, tras, tras, tras... —Au, Menut, au, que 'ns hi aném acostant!

Lo cavall ja galopa al peu de roures centenaris que la fosca ha agegantat més. Es la roureda de casa; prou que la coneixen cavaller y cavall. Lo llumet balla per las clarianas del bosch.

Tras, tras, tras... Passada la roureda ve 'l camí d' abaix encaixonat per marjadas demunt de las quals guaytan arbres de clós.

Tot d' una 'l cavaller se sobta. Un bulto negre s' ha després del marje, cabriteja un xich y arreu corre llisquent camí avall. Quan tomba 'l cap sos ulls brillan com llumanetas; es lo gat.

—Apa, Menut, que hi som prop.

Glup... glup... glup...

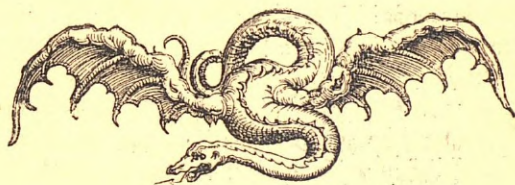
—Y tal si y som aprop: mira 'l Lleó com s' esplica.

Lo cavall passa al trot, s' espolsa la cua y las crins, brasseja tot fatxendós, esbufega, estornuda, renilla y arriba tan frisós al reixat com lo cavaller. Lo reixat obra pas franch ab rebombori. Esclata un coro de veus estimadas; grans y petits enrondan al cavaller apenas ha posat lo peu á terra; lo Lleó trenca 'l rotllo, brinca desaforat llepant la cara y las mans dels amo, mentres lo gat se li refrega per las camas angui-lejant y miolant timidament, y la quitxalleta enrahimada en brassos del pare esclata en riallas y petons. La rialla esponja la fesomia de la muller, alegre totas las caras del servey.

Y quan, á la llum de la llinterna que porta 'l majordom brandant, emboca l' escala la familia, lo cavall ja desensellat s' escapa del mosso, brinca com un moltó y entra renillant á dins l' estable.

— Ah diu l amo un cop á dalt — ja som á casa! Benehida llum: tú eras l' ull benvolgut de la familia... Tanqueu los finestrans: un cop tots dintre la llar, ja aquest llum no diu ré als de fora.

NARCÍS OLLER.

LO FOCH DE SANT JOAN

Qu' es bonich saltar, hermosa,
entorn dels fochs de Sant Joan
quan l' amor encén las ánimas
y lo vi 'ns encén lo cap....!

Nit serena, nit hermosa
quieta nit de Sant Joan,
com brillejan las estrellas
en lo cel asserenat!

Al cim de cada montanya
crema un foch guspirejant,
y per tot, la olor d' espigol
porta l' oreig embaumat.

En columnas capritxosas
puja 'l fum vermellejant,
y las flamas enfilantse
sembla que 'l vulgan besar.

Al entorn del foch, ma vida,
ballem, rodem sens descans,
¡tant de bo qu' eix foch n' encenga
dintre dels cors de mes gran!

Rodem. rodem; la porrona
tampoch pare de rodar,
y al espatech de la llenya,
s' ajunti 'l xarrich ben llarch.

En lo mon, la vida meva,
vi y amor no han de faltar,
si manquesen algun dia
Deu nos tinga soterrats.

Mira 'l foch; las rojas flamas
se caragolan petant,
quan se vinclan y 's redressan
semblan serps eixint del cau.

A cada bes que van dantse.
pujan, pujan sens parar
¡quina pluja de guspiras
cel amunt va espetegant!

¡Que 's bonich saltar, hermosa,
entorn dels fochs de Sant Joan,
quan l' amor encén las ánimas
y lo vi 'ns encén lo cap!

Vinga, vinga la porrona
que si 'l foch se va acabant,
als menys nos quedi, estimada,
foch en lo cor y en la sanch.

¡Quin petó que are 't faria!
la mare no ho veurá pas,
y no 't pots tornar més roja
del que 'l foch t' ha fet tornar.

Que 's bonich lo foch quan mimva,
se trenca per la meytat,
y creman dos fochs á l' hora
que l' oreig no pot juntar.

Y á ta cara hermosa, fentli
cada un dels fochs, de mirall,
me 'n fa veure duas de igualas
posadetas de costat.....

Rodem, rodem, ma estimada,
aprétam ben be las mans,

rodem, rodem; la porrona
tampoch pari de rodar,

Ja que rodan las montanyas
y las casas del voltant,
y á mas petjadas, la terra
s' enfonza y fuig per rodar. . .

Negre es la nit y 'ls fochs l' han aclarida:
¡quin un de més hermos dalt del serrat!
cinch baylets tots vermells crida que crida,
tronch rera tronch, com l' han encimbellat!

Crema la llenya, y van cridant y ballan
los baylets al entorn quan lo foch creix,
quan espatega lo caliu, tots callan
y bufan si la flama s' esmorteix.

A cada bes que al foch va donant l' ayre
á milers las guspiras del foch trau,
y entre 'l fum blanch pujan enlayre, enlayre...
fins que 's tornan estrellas del cel blau,

Un ángel d' alas blancas volateja
per l' espay aclarit, sonant un corn;
¡jo 'l tenia en mon cor! ¡com se rebeja
en la llum que s' escampa á son entorn!

Corrent de tots indrets á la foguera
van homs y donas al sentir sa veu;
tots los conech: posats en restallera
á cad' un donaria lo nom seu.

Que van á fer? los cinch baylets atian
lo foch que va cremant de bo y millor
y 'ls de la colla á corre s' aparian
y arrencan cap al foch abrusador.

Salteulo, si, salteu; la nit ditxosa
de Sant Joan, s' es feta per saltar,
y tenir al costat la meva hermosa
y beure y riure forsa y estimar...

Tu que portas corona y en la testa
te l' aguantas poruch, salta ab ardor;
—has caigut en lo foch—donchs crits y festa,
la patria vas matar, crema traydor.

Ja os conech bons amichs, salteu y fora
tots me voleu, aixís salteu, lo foch
sempre respecta alló que 'l cor adora,
arreveure, amichs meus; feu l'och, feu lloch.

Tu també dona ingrata que 'm jures
estimarme tots temps, vens á saltar?
—has caigut—crema donchs si m' enganyares
—també 'l foch de mon cor me va cremar!—

Corsecats envejosos are os toca;
correu tots dintre 'l foch á fer caliu:
vosaltres insensibles, cors de roca
salteu, encar que ni pel foch serviu.

Correuhi tots, correu; la flamarada
peta contenta, la fumera creix,
aboqueushi, follets, d' una vegada
que 'n tant mon cor pera saltá 's daleix.

La llum pura del alba ruborosa
vol apuntar abiat per orient;
lo rossinyol sa cansoneta ayrosa
canta en lo salzer del callat torrent.

Cendras que foreu, ma estimada ho mana,
esbargiuse per l' ayre, apágat foch;
per ella 'm vol la meva amor galana
vol que trasquem solets per aquest lloch.

Y encare saltarem, que la porrona
prou nos dará delit pera saltar...
¡que es bell passar tots dos solets la estona
y beure y riure forsa y estimar!!...

FERRAN AGULLÓ,

A TERESA

Jo en la ciutat y tu en ma hermosa vila,
¡quin sofriment al veurens tan separats abdos!
quants escrits amorosos guardo encara,
m' aymia, d' allavors!...
Ansiant lo primer bes, en la anyoransa
d' aquell amarch flagell,
nos deyam en las cartas desitjadas:
—Quin dia será aquell?—

Y va vení aquell dia de ventura
y abdos á un temps, sens dirho, lo bes nos vam donar
¡ay Deu, lo cor quin aleiteig de ditxa!
m' aymia, quin gosar!
Y ansiant lo jorn de boda, ¿te 'n recordas,
mon adorat joyell,
quan, fits tos ulls, tos llabis dolsos deyan:
—Quin dia será aquell?—

Y va vení aquell dia de ventura
y abdos, lliures, anavam en la cambra ben sols;
y cada bes que en lo silenci 'ns feyam,
m' aymia, que era dols!
Des d' allavors que la dolsor no minva,
y ¡ay! tement lo flagell
penso en la Mort, esposa meva, y penso:
—Quin dia será aquell!...

† JOSEPH VERDÚ,